

Інж. АНДРИЙ КАЧОР

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

(ПАМ'ЯТІ ВИЗНАЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО
ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА)

ВІННІПЕГ, 1952.

Інк. АНДРІЙ КАЧОР

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

**(ПАМ'ЯТІ ВИЗНАЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО
ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА)**

ВІННІПЕГ, 1952.

Накладом "Кооперативної Громади" в Вінніпегу.

Всі права автором застережені

Printed by

The New Pathway, 184 Alexander Ave., Winnipeg, Manitoba, Canada

В С Т У П

В останніх двох роках український господарсько-кооперативний світ втратив таких визначних довголітніх провідників і керманичів західньо-українського господарського життя, як проф. д-р Євген Храпливий, дир. Юліян Шепарович, проф. інж. Юліян Павликовський, а в останньому часі прийшла до нас ще одна сумна вістка з Рідного Краю, що на далекій і холодній півночі московсько-большевицької імперії, в архангельській лісовій тундрі, в одному із концентраційних таборів, у Котласі, помер визначний, всім відомий, український громадсько-політичний діяч і передовий західньо-український кооператор Остап Луцький.

Докладний час і місце смерті бл. п. Остапа Луцького невідомі, бо вістка про його смерть прийшла до його дружини в Канаді окружною дорогою від знайомих, що були в тому ж самому таборі разом з Покійним на засланні. Як відомо, большевики з засади нікого й ніколи не повідомляють, не лише про час і місце смерті, але взагалі про смерть політичних в'язнів, а тимпаче про смерть визначних громадян поневолених націй, бо тоді мусіли б признатися до тих усіх злочинів, що вони їх поповнюють впродовж свого володіння над мільйонами своїх і чужих громадян у тюрмах і концентраційних таборах.

Українське громадянство, так на рідних землях, як і на еміграції, починаючи з дня його арештування 2-го жовтня 1939 р. аж до приходу вістки про його смерть, з тривогою слідувало за його долею, не можучи погодитися з тою думкою, що один із його провідників так марно й передчасно зійшов із кону громадсько-політичного життя українського народу. Фізична смерть О. Луцького — це наслідок кількарічних фізичних і морально-духових тортур, які переходить кожний в'язень

московсько-большевицької тюрми чи концентраційного табору.

Щоб гідно вшанувати пам'ять Покійного, "Кооперативна Громада" у Вінніпегу доручила мені зібрати потрібний матеріал і зладити хоч короткий начерк його многогранної громадської праці, а зокрема зробити підсумок його діяльності в кооперативному секторі.

Виконуючи це почесне для мене завдання, з трудом зібрав я дещо матеріалів і зладив короткий перегляд найважливіших етапів праці бл. п. О. Луцького. Однак цей перегляд є далеко не повний, може й не зовсім точний, але я намагався все зробити, що можна в наших емігрантських умовах, щоб хоч у зарисках подати і замаркувати для майбутнього історика найважливіші моменти із життя та праці Покійного.

При писанні цього начерку користав я з дуже цінних інформацій дружини бл. п. Остапа Луцького, пані Ірини, а також використав я не менш цінну статтю проф. д-ра І. Витановича п. н. "Остап Луцький — помер на засланні", що була поміщена в американській "Свободі" 7 лютого 1951 р. Крім цього користав я з інформацій деяких кооператорів, що знали О. Луцького з праці в Ревізійнім Союзі Українських Кооператив у Львові, з декількох статей і заміток у "Господарсько-Кооперативнім Часописі" і "Кооперативній Республіці", що przypadково попали мені в руки вже тут, в Канаді, та вкінці використав я і власні спостереження з кількालітньої кооперативної праці в Організаційному Відділі "Масло-союзу", що організаційно підлягав О. Луцькому.

Всім, що допомогли мені зібрати цей матеріал, а зокрема пані Ірині Луцькій за інформації про родинні відносини, а ред. Василеві Мудрому за інформації про політичну діяльність Покійного, як також усім тим кооперативам і кооператорам, що морально й матеріально допомогли у виданні цієї праці, складаю на цьому місці від себе і від "Кооп. Громади" у Вінніпегу найщирішу подяку.

Автор.

РОДИННЕ СЕРЕДОВИЩЕ О. ЛУЦЬКОГО

Остап Луцький народився дня 8 листопада 1883 р. в Луці, коло Самбора, в Зах. Україні, як найстарший син Михайла Луцького і Михайлини з роду Шустер.

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

в перших роках своєї праці в РСУК.

Родина Луцьких — це вітка відомого старошляхотського українського роду, що зберігався в Самбірщині ще з княжих часів і цупко держався землі.

Батько Остапа, Михайло, був власником фільварку і належав до тих свідомих українських господарів-землевласників, що на західньо-українських землях змагалися з польськими шляхтичами-дідичами, які захопили в свої руки майже всі великі земельні посілости Західньої України. Мама Михайлина походила з німецької родини, одначе зукраїнізувалася. Вона внесла в родину Луцьких багато цінних прикмет, а зокрема замилювання до праці, ладу й порядку, що й передала своєму синові Остапові. Вона була матір'ю і виховницею восьмеро дітей, чотирьох синів і чотирьох доньок, а саме: Остапа, Мирона, Володимира й Павла та Ольги (заміжна Білинська), Юлії (зам. Кальбова), Марії (зам. Свістель) і Наталії (зам. Стернюк). З них Павло, Марія, а останньо Остап померли.

Дитячі роки малий Остап провів на лоні природи українських сіл — частинно в Луці коло Самбора, а частинно в Луці коло Устя Зеленого, над Дністром, куди перенеслися пізніше його батьки із Самбірщини. Виховувався під опікою батьків і під великим впливом свого діда (по маминій лінії).

З-під батьківської стріхи виніс Остап Луцький своєрідний аристократизм, який пізніше витончований і степенуваний вихованням у школі та зв'язками з подібними йому людьми, сплетений із великою працьовитістю, винятковою особистою культурою і небуденним даром слова, забезпечив йому одно з передових місць у політичному й громадському житті української спільноти.

ШКІЛЬНА НАУКА І СТУДІЇ

Про дитячі роки Остапа Луцького маємо, на жаль, мало відомостей. Знаємо, що до народньої школи ходив у Луці над Дністром і закінчив її, мабуть, у 1892 році. До нижчих клас гімназії ходив у Бучачі, один рік був у станиславівській гімназії, а гімназійну науку закінчив іспитом зрілости в Самборі 1900 р.

По maturі записується на правничий факультет львівського університету, але по році студій, у зв'язку, мабуть, із сецесією, переїздить до Праги на філософіч-

ний факультет. Одначе філософічні студії закінчує в Кракові, куди переноситься, мабуть, за намовою Богдана Лепкого, з яким був у дуже сердечних зносинах. По закінченні студій залишається на короткий час у Кракові, де вчителює в одній із польських гімназій.

В часі свого побуту в Кракові затісняє свої приятельські зв'язки з Богданом Лепким, у якого був майже щоденним гостем. Варто пригадати, що це був час, коли в гостинному домі Б. Лепкого зосереджувалося життя української колонії в Кракові. Хата Б. Лепкого була для українців у Кракові тим, чим є оаза на пустині для мандрівних караван; там сходився весь український мистецький світ для виміни думок, там велися палкі і запліднюючі дискусії про українську літературу, образотворче мистецтво та про всі інші справи нашого громадського і політичного життя. В цьому середовищі дозріває і завершує свою підготову до громадської роботи Остап Луцький. Звідси їй починається шлях його пізнішої многогранної праці для українського народу.

ДАНЬ ПОЕТИЧНИЙ МУЗІ

Остап Луцький вроджений мистець і звеличник краси та взагалі усього гарного, доброго й шляхетного, під впливом Б. Лепкого та того мистецького середовища, що його застав у Кракові підчас своїх студій, пробує своїх сил у поетичній творчості.

Це був час, коли під впливом західньо-європейських письменників повіяв вітер культу чистого мистецтва на деяких письменників західньо-українських земель, які навіть створили окремий гурт, під назвою "Молода Муза", з завданням звільнити українську поезію від злободенних проблем, а надати їй модерного вигляду і поставити на службу чистому мистецтву.

Представниками "Молодої Музи", як знаємо, були Володимир Бірчак, Василь Пачовський, Петро Карманський, Михайло Яцків, Степан Чарнецький, Осип Турянський, Михайло Рудницький та її основоположник, оригінальний співак осени й зів'ялого листа, Богдан Лепкий. До цього гурту причалив, як казали тоді, і хи-

мерний аристократ Остап Луцький, віддаючи дань своїй високолетній молодості окремою збіркою поезій "В такі хвилі".

На жаль, не маємо тут, на еміграції, цієї збірки, щоб зацитувати децю з неї і показати О. Луцького як поета на прикладі його творів.

На цьому місці треба ще підмітити, що О. Луцький був знаменитим, "з божої ласки", промовцем і декляма-тором. Про його виступи як промовця скажемо кілька слів пізніше. А тепер пригадаємо тільки його один із останніх численних мистецьких виступів з деклямацією на святочній академії з-приводу відкриття пам'ятника Іванові Франкові у Львові 28 травня 1933 року.

Тоді, при відслоненні пам'ятника великому Каменяреві на Личаківському цвинтарі, промовляв ред. Василь Мудрий, а на святочній академії у великому міському театрі вступне слово виголосив Богдан Ленкий, що спеціально приїхав тоді з Кракова, а Остап Луцький, з питомим йому патосом, віддеклямував "Пролог" до "Мойсея". Ця деклямація, як тоді говорили у Львові, була вершком його декляматорського хисту і залишила в слухачів незатерте враження.

ПЕРШІ КРОКИ ГРОМАДСЬКОЇ РОБОТИ

Свою громадську працю О. Луцький починає на Буковині, в Чернівцях, куди його в 1907 р. запрошено на співредактора часопису "Буковина". На цьому пості він працював до 1913 року.

В тому часі О. Луцький зближається до проф. Степана Смаль-Стоцького і стає не тільки його великим прихильником і учеником, але й головним помічником у громадській роботі, яку вів тоді проф. Смаль-Стоцький на Буковині.

Під вправною рукою Смаль-Стоцького, О. Луцький набирался досвіду в організації читалень "Просвіти" і в провадженні просвітянської роботи взагалі, але найбільше часу присвячували вони обидва господарсько-кооперативній роботі. Не було майже неділі, щоб вони не виїздили на села в справі організацій райфайзенек, перших щадничих спілок і інших сільсько-господар-

ських кооператив. І так вони об'їхали всі села Буковини.

У Чернівцях О. Луцький познайомився ближче з Ольгою Кобилянською, з якою часто вели приятні розмови-дискусії на літературні теми, а пізніше весь час вели дуже цікаву переписку, яка, на жаль, у 1939 р. пропала у Львові.

У 1910 р. бачимо О. Луцького в дирекції "Селянської Каси", що сповняла ролю Союзу українських райфайзенек на Буковині.

При цій роботі застала його перша світова війна.

ВІЙСЬКОВА КАР'ЄРА.

Остап Луцький був не тільки поетом, добрим промовцем і організатором громадської праці, але був також і добрим вояком і одним з кращих старшин австрійської і української армій.

Свою військову кар'єру розпочав ще перед закінченням своїх студій, відбуваючи обов'язкову однорічну військову службу в 95 полку піхоти, що стояв у Чорткові та був на 90% українським полком. Один батальйон (курінь) цього полку був у Львові і в ньому закінчив свою службу О. Луцький як підхорунжий.

На світову війну пішов разом із своїми трьома братами. Якийсь час був у рядах 95 п. п. у ранзі четаря, а пізніше поручника. В цьому полку як старшина відзначається кілька разів своєю відвагою та хоробрістю. Навіть у 1915 р. одержує одне з найбільших відзначень австрійської армії — срібну медалю хоробрости, яку могли дістати тільки звичайні вояки за свою відвагу на фронті. Старшини могли здобути цю медалю лише в рідких випадках, за якісь надзвичайні подвиги. Цією медалею О. Луцький дуже хвалився, бо з українських старшин він чи не одинокий її осягнув. Увесь час війни був він на фронті в перших рядах і все якось щасливо виходив ціло.

Під кінець війни, в 1918 р., український політичний провід добився того, що Остапа Луцького, як репрезентативного старшину і випробуваного громадського діяча, австрійська військова команда відрядила

на ад'ютанта архикнязя Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного), в якого формуцію входив Легіон Українських Січових Стрільців.

Тут варто пригадати, що архикнязь Вільгельм Габсбург — це син Карла, Степана Габсбурга, що був жонатий з польською князівною Радзівілівною і приготувався на польського короля, а свого сина Вільгельма приготував на українського короля. Архикнязь Вільгельм — знаний як Василь Вишиваний — був молодий, недосвідчений, але відданий українській справі і роля ад'ютанта, яку поручили О. Луцькому в тому часі, була дуже важлива й відповідальна.

З Василем Вишиваним О. Луцький був на східно-українських землях, у Києві, Запоріжжі і ін. містах і з ним восени 1918 р. вертається до Черновець, — тут стояв кіш УСС — і там застав їх розвал Австро-Угорської монархії та проголошення української державности на західно-українських землях.

Буковину окуповують румуни. УСС їдуть до Львова, де велися бої українських частин з поляками. З УСС їде до Львова Василь Вишиваний, а з ним О. Луцький. У Львові були всього два дні, бо українські війська були примушені Львів опустити. Тоді О. Луцький дістав доручення від уряду ЗОУНР переховати десь Василя Вишиваного, бо поляки дуже настирливо домагалися його видачі, боячись, щоб Василь Вишиваний справді не проголосив себе українським королем. О. Луцький їде тоді до Бучача і там переховує Василя Вишиваного в монастирі оо. Василіян.

Коли справа з Василем Вишиваним притихла — він пізніше був в українській армії полковником — Остап Луцький весною 1919 р. голоситься до Начальної Команди Української Галицької Армії, яка приділяє його в ранзі сотника до ІУ. Золочівської Бригади, де він скоро перебирає функцію начальника штабу цієї бригади. На цьому становищі перебуває О. Луцький до часу переходу УГА за Збруч.

Перед самим переходом УГА за річку Збруч, О. Луцький дістав нове доручення від уряду ЗОУНР, а саме: їхати з делегацією до Варшави на переговори з поляками. У Варшаві перебуває досить довго, бо мав

дуже важке завдання. Але коли з переговорів нічого не вийшло (бо поляки, маючи військову й матеріальну та політичну допомогу Франції, виперли УГА за Збруч і пізніше не хотіли з делегацією ЗОУНР говорити), він переходить до армії УНР і стає зв'язковим старшиною між Головним Отаманом С. Петлюрою і Пілеудським.

По закінченні наших визвольних змагань, себто тоді, коли Польща замирилася з большевицькою Росією, а своїх українських союзників розбріла та інтернувала, Остап Луцький вертається домів. Якийсь час пересиджує в Рожнові коло Косова, в діда дружини о. М. Заревича, а звідси весною в 1921 р. переїздить до Волі Довголуцької, повіт Стрий, де купує за гроші, які дістав у спадку по мамі, малий фільварок і тут, забезпечившись матеріально, розпочинає новий етап громадської праці.

КООПЕРАТИВНА ПРАЦЯ НА ТЕРЕНІ СТРИЙЩИНИ.

Стрийщина, як відомо, була одним із свідоміших повітів у Західній Україні. Тут над культурно-освітньою і господарською відбудовою повіту працювали такі визначні українські громадяни як д-р Є. Олесницький, о. Остап Нижанківський, о. М. Горалевич, д-р А. Говикович і інші.

Остап Луцький, осівши на власному мастку у Волі Довголуцькій, намагався продовжувати працю своїх славних попередників. Відновив філію Т-ва "Сільський Господар" і кермував її працею. Був ініціатором і співосновником Окружного Союзу Кооператив, працюючи в ньому в рр. 1926-28 (до місяця лютого) організаційним директором. Брав активну участь в організуванні П. Хліборобської Вистави в Стрию, що була улаштована в часі від 25 вересня до 2 жовтня 1927 р. Був короткий час членом Надзірної Ради "Маслосоюзу" і взагалі брав живу участь у всіх проявах українського суспільно-громадського життя.

Працюючи над відбудовою нашого економічного життя в Стрийщині, головню над відбудовою зруйнованих останньою війною наших сіл і сільських госпо-

дарств, Остап Луцький бачив страшний голод українських селян на землю. Напр. у Стрийщині на 65.935 га землі, було 21,172 га орного поля, а з того тільки 16,271 га було в посіданні 9.577 селянських родин, себто порівняно на одну селянську родину припадало всього 1,7 га гірського ґрунту (1 га = 2,47 акрів).

Покійний О. Луцький робив різні заходи в урядових чинників, щоб цьому лихові хоч частинно зарадити. Що більше, для прикладу другим і щоб не мати, як сам говорив, викидів совісти, розparcelьовує за дешеві гроші свій фільварочок між своїх сусідів-селян, а сам у цілості віддається громадській, а зокрема кооперативній праці й обороні прав українського селянина.

Цю його громадську роботу українське громадянство Стрийщини належно оцінило і при перших виборах до варшавського союму в 1928 р. вибрало його послом із своєї округи.

Український кооперативний світ також належно оцінив працю Покійного, вибираючи його в лютий 1928 р. начальним директором верховної кооперативної централі — Ревізійного Союзу Українських Кооператив у Львові.

ДВНАДЦЯТЬ ЛІТ У ПРОВІДІ РСУК

Праця Остапа Луцького на пості керманіча ідейного осередка української кооперації в Галичині, яким був РСУК — це найцінніший вклад у його довголітню громадську роботу. “Це був вклад — як пише проф. І. Витанович — не тільки в матеріальну розбудову буйного розвитку західньо-української кооперації до 1939 р. Його найбільша заслуга — це головню ідейний вклад його творчого запалу, щирої й глибокої віри в зміст ідеології українського кооператизму, що непоборним чинником у наших національних змаганнях перемагав хоч які супротивності“.

І про цю працю хочемо сказати кілька слів окремо.

О. Луцький перебрав провід над українською кооперацією з початком 1928 р. Це був час, коли українська кооперація, наче лявіна, захоплювала чимраз ширші кола громадянства та почала перебирати гос-

подарське життя західньо-українських земель у свої руки, згл. під свій вплив. Час перших експериментів проминув і треба було організаційний процес низових і повітових кооп. станиць закінчити, внести певний плян у роботу централь і приготувитися до надходячої господарської кризи, якої перші об'яви вже можна було завважити.

В краю тоді працювало поверх дві тисячі різного роду низових кооператив, 36 повітових осередків і чотири крайові фахові централь, а саме: Народня Торговля, Центросоюз, Центробанк і Маслосоюз. А верховною, ідейно-ревізійною централею, що мала координувати роботу всієї української кооперації був, чи точніше мав бути, Ревізійний Союз Українських Кооператив. Праця поодиноких централь і повітових осередків, а навіть низових кооператив не була ні тереново, ні предметово розмежована, а тому приходило в практичній роботі між поодинокими видами, чи кооперативами до різних непорозумінь, а навіть інколи до спорів.

Щоб цьому положити край, Рада РСУК під проводом інж. Ю. Павликовського підготовила зміну статуту і перевела реорганізацію РСУК, а саме: на місце одного директора, що ним спершу був Омелян Саввич, а пізніше Іван Филипович, впроваджено тричленну Дирекцію та переведено внутрішню перебудову і розбудову поодиноких Відділів. І тоді саме, в лютні 1928 р., обрано нову дирекцію РСУК в такому складі: Остап Луцький — начальний директор і керманіч Організаційного Відділу, Микола Капуста — член дирекції і керманіч Ревізійного Відділу і Іван Филипович — член дирекції і керманіч Адміністраційного Відділу. Заступниками членів дирекції були Роман Левицький, а згодом ще й Іван Грабар.

Ця дирекція, очолювана Остапом Луцьким, керувала всією роботою РСУК дванадцять років, аж до вересня 1939 р., себто до приходу большевиків на західньо-українські землі.

О. Луцький, із питомим йому запалом, взявся до виконання положених на нього завдань, а своїм запалом і вірою в правильність кооперативної роботи підносив

і кріпив віру інших кооператорів, яким заєдно говорив: "Де живі і свідомі люди, там і в найтяжчих умовах удаються великі діла".

Крім цього він любив пильно прислуховуватися до голосів інших кооператорів, а зокрема прислуховувався до голосу найвизначнішого західньо-українського кооператора і голови Ради РСУК інж. Ю. Павликовського, з яким у гармонійній співпраці намагався розв'язувати найтрудніші проблеми.

Вистарчить згадати, такі епохальні в своїх наслідках, VI і VII. Крайові Кооперативні З'їзди, що відбулися в 1929 р. і 1932 р., на яких з'ясовано всі дотеперішні осяги й недоліки та визначено, на основі дотеперішніх вислідів праці й практики, шляхи дальшої плянної роботи. О. Луцький, будучи свідомий своєї відповідальності, не вдоволяється навіть постановами VI і VII. Кооп. З'їздів, але на основі цих постанов і в порозумінні з крайовими фаховими кооперативними центральми, виготовляє подрібний трилітній плян праці для кожного виду кооператив на роки 1933-35 і цей плян предкладає Раді РСУК, а відтак Загальним Зборам РСУК 29 грудня 1932 р. до затвердження; плян цей кооперативи одногосно схвалили, а пізніше майже в 100% виконали.

Постановами VI і VII. Крайових Кооп. З'їздів і трилітнім пляном розв'язано цілу низку внутрішніх проблем українського кооперативного життя організаційного, торговельного, господарського і ідейно-виховного характеру, що допомогло українській кооперації щасливо перетривати час господарської кризи в рр. 1929-1934, час польської нагінки і пацифікації в рр. 1928 і 1930 та час т. зв. "обкросення" терену діяльності РСУК польським урядом до трьох галицьких воевідств (в 1934 р.), відбираючи тоді з-під опіки РСУК 430 українських кооператив на Лемківщині, Волині, Холмщині, Поліссю і Підляшші.

Не будемо на цьому місці застановлятися над дуже інтересною і повчаючою історією розвитку поодиноких видів кооператив, ані над цією велетенською роботою, що її проробив за дванадцять літ РСУК, себто за час кермування цією роботою бл. п. О. Луцьким, бо

це забрало б нам дуже багато місця, лише в коротких словах подамо циферні осяги поодиноких видів і коротку їх характеристику, згл. оцінку праці самого РСУК. Цифровий матеріал наведемо за одинадцять років, бо за дванадцятий (1939 р.) рік не маємо даних.

ОСЯГИ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В РР. 1928—38.

Остап Луцький як начальний директор РСУК, наче добрий капітан корабля, перевів українську кооперацію в Зах. Україні через усі небезпеки і недивлячись на обкраяння терену діяльності РСУК поляками, зумів не тільки стан посідання української кооперації вдержати, але ще й розбудувати всі види, а навіть створити новий вид — кооперативи здоров'я, які були мало відомі на терені Європи, а які ще до нині не знайшли для себе ґрунту в новому американському світі.

З початком 1928 р. усіх українських кооператив у Галичині було 2,015, які об'єднували около 250,000 членів, а 1. І. 1939 р., недивлячись на обкраяння терену діяльності РСУК, було вже 3,455 кооператив, які мали 642,767 членів, що становило 71,5% зросту кооператив і 160% зросту членів.

Домінуючим типом кооператив у Західній Україні був тип хліборобських кооператив, т. зв. кооперативи для загального заупу й збуту, яких 1. І. 1928 р. було в РСУК 1,775, а за одинадцять літ пізніше, 1. І. 1939 р. було їх 2,561, що становить 44,28% зросту. Не згадуємо тут про розбудову "Центросоюзу" і 27 Окружних, згл. Повітових Союзів і їх підприємств.

Найкраще розбудувалася молочарська кооперація, бо коли з початком 1928 р. на західньо-українських землях було всього 9 Районових Молочарень і 287 молочарських відділів при кооперативах для заг. заупу й збуту, які разом мали коло 400 збірень молока, то на 1. І. 1939 р. дрібні молочарські відділи були вже поліквідовані, а на їх місці діяло 144 великих Районових Молочарень, які об'єднували коло 3,000 збірень молока, себто молочарська кооперація охопила вже майже всі села Зах. України. Сам "Маслосоюз" мав 12 відділів, кілька підприємств і 57 крамниць.

Поважний зріст виказали також кредитові кооперативи — на 1. І. 1928 р. було їх усього 113, а на 1. І. 1939 р. було їх уже 688, себто зріст кред. кооператив становив 509%. Треба завважити, що в цих 688 кред. кооперативах було 115 Українбанків по містах, які поволі випирали з наших міст чужі банки і перебирали поволі всі фінансові справи до своїх рук. Пожвавив свої операції також Крайовий Союз Кредитовий у Львові, перемінюючись у справжню кооперативну фінансову централю під назвою “Центробанк”.

Крайова кооп. споживча централя “Народня Торговля” також об’єднала коло себе майже всі споживчі кооперативи, яких на початку 1928 р. було всього 42 і 20 крамниць “Народньої Торговлі”, а на 1. І. 1939 р. було вже 127 міських споживчих кооператив і 35 крамниць “Народньої Торговлі”. В цей спосіб споживча кооперація почала поволі перебирати на себе ролю доставника харчових артикулів для міського населення, подібно як “Центросоюз” і “Маслосоюз” перебрали на себе ролю заготівлі й збуту сільсько-господарських продуктів, доставляючи на українське село готівку й господарські знаряддя.

Децю слабше розвинулися ремісничі кооперативи й кооперативи праці. Зате досить гарно розвинулися кооперативи зв’язані з домашнім промислом і народнім мистецтвом. Ця група кооператив разом виказує на 1. І. 1939 р. 49 одиниць.

Вкінці треба підмітити, що під кінець цього періоду з ініціативи О. Луцького, у гармонійній співпраці РСУК з Українським Лікарським Товариством і Українським Гігієнічним Товариством народилися кооперативи здоров’я. Перша така кооператива була зорганізована в 1937 р. в Ременові коло Львова, а пізніше в Боднаріві і Цеблові. Кооперативи ці навіть відбули свій перший з’їзд 21 травня 1939 р. у Львові, на якому обговорено, як з кооператив здоров’я зробити не тільки огнище побороювання недуг по наших селах, але огнище профіляктики і плекання суспільної гігієни.

Матеріальний ріст українських кооператив був також дуже великий. Торги 2,567 товарових кооператив за 1937 р. осягнули суму 159,721.813 зл. проти 91 міль.

зл. торгів 1746 кооператив у 1927 р. Кредитові кооперативи мали в цьому часі 23,648,689 зл. обороту, себто загальний оборот українських кооператив за 1937 р., охоплених статистикою, осягнув 183,370.502 зл., а оборот всіх кооператив разом напевно перевищив 200 міль. зл. Збірний баланс 3,218 кооператив за 1937 р. виказував суму майна 58,336,627 зл. п., а з цього 24,408.439 зл. п. було на власних оборотових фондах.

Треба ще підмітити, що торговельний баланс наших кооператив був останньо також активний. Напр. у 1937 р. хліборобські кооперативи вивезли із наших сіл через "Центросоюз" на збут різних товарів на 17,141.000 зл., а до сіл привезли товарів на 15,069.000 зл., себто експорт наших сіл переріс імпорт на 2,072.000 зл. п.

Ще більші були осяги моральні, яких не можна представити ніякими цифрами.

Самозрозуміло, що всі ці осяги української кооперації не були заслугою тільки Остапа Луцького чи інших тодішніх кооперативних провідників; вони були вислідом праці цілого штабу передових кооперативних робітників, як також працівників усіх низових кооператив. Однак — і це хочемо окремо підкреслити — О. Луцький, як начальний і організаційний директор РСУК, кермував цією роботою, за нею стежив, часто її ініціював або стимулював, і, що найважливіше, за всю роботу української кооперації відповідав перед своїм громадянством і перед чужим кооперативним і некооперативним світом. Це є роля і обов'язок кожного провідника і він цей свій обов'язок виконав блискуче.

Також і сам Ревіз. Союз Українських Кооператив під проводом О. Луцького виріс дуже скоро в найповажнішу українську установу, яку респектували й шанували не тільки свої, але й чужі, особливо дуже високо оцінював працю РСУК польський кооперативний світ і Міжнародний Кооперативний Союз.

РОЗВИТОК РЕВІЗИННОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВ.

Не будемо тут застановлятися над історією РСУК від його заснування в 1903 р., ані не будемо переповіда-

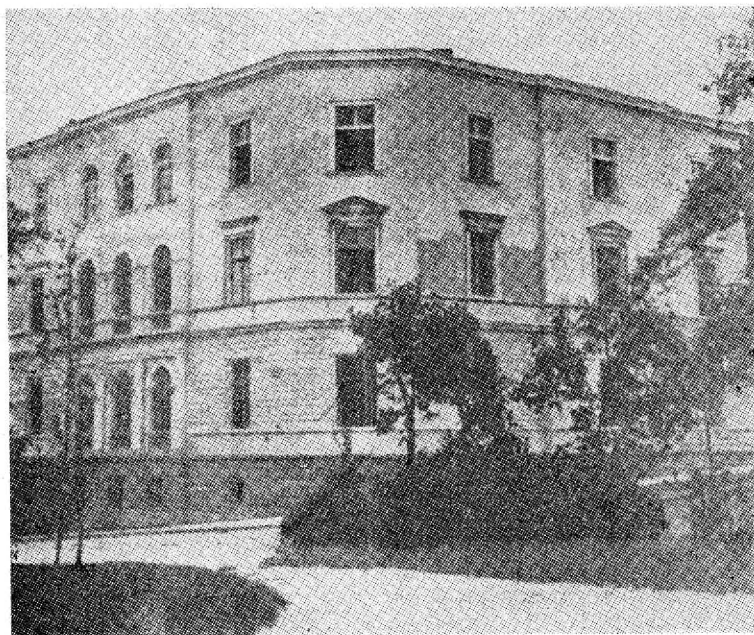
ти усіх тих труднощів, що їх треба було перебороти по першій світовій війні, щоб відновити працю в РСУК. Пригадаємо тільки, що ще в 1928 р. РСУК містився в досить ще тісному приміщенні, при вул. Словацького ч. 14, у Львові, де працювало коло 30—40 осіб. А вже в 1932 р. в РСУК працює 64 осіб, в тому 37 ревізорів, які постійно перебувають у терені на ревізіях кооператив. У 1933 р. РСУК заходами О. Луцького переноситься до просторого двоповерхового будинку при вул. Міцкевича ч. 12., де можна було значно розбудувати поодинокі Відділи, збільшуючи відповідно персонал.

О. Луцький враз із другими членами Дирекції докладав усіх зусиль, щоб РСУК гідно репрезентував українську кооперацію. Одначе, недивлячись на великий ріст сили української кооперації, РСУК далі мав свої бюра в чужім будинку, а це до певної міри било по його авторитеті. І тому О. Луцький починає мріяти про власний дім української кооперації у Львові, бо сором, як він казав, щоб верховна українська кооп. централа сиділа в чужому будинку, тоді коли майже кожна сільська кооператива має власну хату. І тому, коли на загальних зборах РСУК у січні 1934 р. селянин Михайло Кантимир, представник кооп. “Злука” в Красноставцях, святинського повіту, поставив внесення, щоб у Львові побудувати або купити для РСУК, як централі всієї української кооперації, окремий дім, то О. Луцький, хоч дехто вважав тоді це внесення за “побожне бажання”, взявся із великим запалом до реалізації цієї думки. Задум цей був досить скоро зреалізований, бо вже в серпні 1936 р. РСУК при допомозі кооператив купує дуже гарну реальність при вул. Технічкій ч. 1, за 165.000 зл. п. В закупленім домі переведено відповідний ремонт, добудовано ще один поверх і весною 1937 р. РСУК перенісся до власного приміщення. В житті РСУК це була велика подія.

Посвячення “Дому Української Кооперації” відбулося на останнім святі української кооперації, яке ще відбулося на рідних землях, а саме 16 жовтня 1938 р. Акту посвячення доконав єпископ Никита Будка в асисті о. Куницького, о. Семчишина і о. Фіголя. Перед тим в Народньому Домі відбулася святочна Академія, на

якій О. Луцький виголосив обширний реферат про розвиток української кооперації, а святочні промови на посвяченні виголосили інж. Ю. Павликовський і д-р Кость Левицький.

Не будемо тут обговорювати навіть побіжно всієї праці РСУК, бо про саму ревізорську працю яку очолював дир. Микола Капушта wraz із 53 ревізорами (стан з 1939 р.) треба було б писати велику окрему студію. Неменш важну працю виконував адміністраційний Відділ під кермою дир. І. Филиповича, чи правний Відділ, що його вів до половини 1937 р. один із найкращих правників Наддніпрянщини М. Корчинський, а по його смерті перебрав керму цього відділу д-р Дмитро Бречко. Ми лише коротко спинимось над роботою Органі-

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ У ЛЬВОВІ
(вид з Єзуїтського Городу)

заційного Відділу, який був безпосереднім варстатом кооперативної праці бл. п. Остапа Луцького.

Саму організаційну працю О. Луцький вів при допомозі широкої кореспонденції, обіжників і живого

безпосереднього контакту за посередництвом масових виїздів організаційного персоналу й власних чисельних виїздів. Крім цього допоміжну працю в організаційній роботі виконували різні кооп. курси, постійне заочне навчання, що його вів д-р К. Коберський, кооперативна преса, кооперативні прогульки, мандрівні пропагатори, а останньо 3-річний кооперативний ліцей, оснований в 1938 р. для вишколу кооперативних працівників під управою проф. д-ра І. Витановича.

Крім цього Організаційний Відділ РСУК для пропаганди кооперативних ідей уживав наймодернішого засобу, а саме фільму. Перший український кооперативний фільм п. н. "До добра й краси" накручено в рр. 1936—38, який відтак висвітлювано по всіх більших місцевостях Зах. України. Це був, мабуть, перший довгометражевий кооперативний фільм у світі. Кошти фільму становили 10.000 зл. п. Сценар до фільму написали Роман Купчинський і Василь Софронів-Левицький. Виконання фільму перевела фірма "Фотофільм" у Львові під проводом Ю. Дороша при співпраці д-ра І. Іванця. Головні ролі виконали Андрій Поліщук і Марійка Сафіян. У 1939 р. засновано у Львові окрему фільмову кооперативу, яка мала продовжувати започатковану РСУК пропаганду кооперативних ідей фільмом.

Для характеристики і приблизного уявлення розмірів роботи РСУК в цілому, а Орган. Відділу зокрема, наведемо кілька цифр з 1938 р. В РСУК працювало 112 осіб, з того 19 осіб в Орган. Відділі, 53 в Ревізійному, 4 в Правному, а решта в Адміністраційному.

В Організаційному Відділі в останньому часі найближчими співробітниками О. Луцького були: д-р Олена Степанів як секретарка Відділу, посол З. Пеленський (сеніор) і мгр. Ірина Гладка — кооп. пропаганда, рев. Г. Пилипюк і рев. В. Кубасвич як зв'язкові з окружними осередками, у статистичному відділі працювало шість осіб під проводом відомого кооп. публіциста Андрія Жука; в редакціях кооперативних органів працювало 5 осіб, а саме: в "Господарсько-Кооперативному Часописі" — офіційоз РСУК, що виходив у накладі 4.500 прим. — ред. Василь Софронів-Левицький, мгр.

Уляна Старосольська і д-р І. Іванець. В науковому кооп. журналі "Кооперативна Республіка", що виходив у накладі 1000 прим. працював д-р Карло Коберський і в популярнім часописі для широких мас "Кооперативна Родина", що виходила накладом 55,000 прим. працював ред. Роман Купчинський. Крім цього д-р Віталій Левицький працював як бібліотекар, а Е. Вербицька і Я. Ганкевич як секретарки-машиністки. Роллю зв'язкового між Орган. і Ревізійним Відділом виконував дир. І. Грабар; інсп. Д. Квасниця був зв'язковим із споживчою кооперацією, інсп. І. Ольховий тримав зв'язок із кредитовою кооперацією, інж. О. Зибенко був зв'язковим з молочарською кооперацією, д-р З. Петрів для шкільних і виробничих кооператив, а д-р Степанів мала зв'язок із кооперативами здоров'я.

Організаційний Відділ РСУК крім власної організаційної праці мав ще нагляд над працею 72 організаційних осередків — 4 централі, 34 Окружні й Повітові Союзи і 34 Українбанки — у яких працювало 214 організаторів.

Про розміри організаційної роботи найкраще говорять цифри за 1938 рік. За цей один рік зужито на організаційну роботу, разом із усіма організаційними осередками 33,354 днів, або 91 літ і 4,5 місяця праці одної особи.

До того треба додати 46 різних курсів на які зужито 1179 днів, або 3 роки й 3 місяці. А вкінці 3.410 ревізій, на які зужито 8.946 днів, або 24 роки і 6 місяців. Разом на організаційно-ревізорську роботу продовж одного року західньо-українська кооперація зужила 43.479 днів, або 119 літ і 1,5 місяця, коли це перерахувати на роботу одного чоловіка.

В цій великій організаційній, ревізорській і освідно-виховній праці крилася тасмниця успіхів української кооперації, яка в гармонійній співпраці всіх кооперативних працівників, а зокрема у співпраці кооперативних провідників, організаторів, ревізорів і пропагаторів-виховників, під проводом РСУК, що його вів О. Луцький як начальний і організаційний директор, змагала до того, щоб весь український нарід міг жити в добрі й красі.

Гадаю, що наведені дані про досяги української кооперації і про розбудову РСУК найкраще характеризують О. Луцького як кооперативного провідника, що вмів і виконав свій обов'язок супроти українського народу без заміту до кінця і тому вважаю зайвим ще щонебудь до того додавати.

О. ЛУЦЬКИЙ ЯК ПУБЛІЦИСТ І ПРОМОВЕЦЬ.

Про публіцистичну працю Покійника важко говорити не маючи під рукою зібраних його дуже цінних статей розсипаних в усій українській кооперативній пресі, а зокрема в "Господарсько-Кооперативнім Часописі", "Кооперативній Родині", "Кооперативній Республіці" і в передніх словах до видаль РСУК, які він писав продовж своєї дванадцятилітньої праці в РСУК.

А писав він дуже багато, обговорюючи на сторінках кооп. преси всі важніші питання із кооперативного життя. У своїх статтях постійно підчеркував вартість людини в кооперації. Напр. у вступнім слові до книжки "Резолюції Загальних Зборів РСУК з 29. XII. 1932 р." писав: "Людина — найбільша наша цінність. Без людей знання і найвищих чеснот нічого не вдіємо. Без людей цього типу можемо малпувати кооперативні форми, але в нашій праці не буде нічого тривкого, нічого творчого (а тим самим нічого кооперативного — прим. А. К.). Найважливішою умовою усіх наших успіхів є якнайвища сила духа в проводі і членстві нашої організації... Виховуймо серед нас великі характери, людей із живим громадським сумлінням, фанатиків важкої, але постійної будуючої праці, бо тільки з такого середовища може вийти нова крапця (для нас) будуччина".

Слова ці сьогодні для нас може більш актуальні, як були тоді, коли їх написано.

Або пригадаємо собі скільки то шуму наробив у польському кооперативному світі його "Отвертий лист до д-ра Юзефа Маршалка" — одного із відповідальних провідників польської кооперації — як відповідь на його статтю в "Пораднику Сполдзельні" з 1. 7. 1933 р. п. н. "Трилітній плян праці української кооперації". У цій статті Маршалок закидав Луцькому тенденцій-

ність і просто невірність інформації українського громадянства про відношення польського уряду і польської кооперації до українського кооп. руху в часах пацифікації і опісля, бо мовляв, ні уряд, а тим більше польська кооперація, не роблять українській кооперації ніяких перепон у її праці, а навпаки, навіть її допомагають (так!).

О. Луцький в дуже острих словах, спираючись на цілій низці документів, збив усі заміти Маршалка, доводячи, що всі заміти в сторону польських чинників на 100 відсотків вірні і вони були подані О. Луцьким вже в березні того ж року на сходинах польського Товариства Кооперативістів у Варшаві. — Ця доповідь О. Луцького відбилася голосним відгомном у польському світі. О. Луцький доводив фактами, що польська поліція в осені 1930 р. знищила майже половину товарових складів наших кооперативів, при чім ні в одному випадку уряд не закинув, ані не довів, пошкодованим кооперативам чи їхнім службовикам якоїсь провини супроти держави.

Цей виступ Луцького знайшов свій відгук відтак також на арені Міжнародного Кооперативного Союзу та в світовій кооперативній пресі.

Цінні були його звідомлення з Міжнародних Кооперативних Конференцій, в яких О. Луцький брав участь. Напр. в 1933 р. в Базель, а в 1937 р. в Парижі. З останнього конгресу “Міжнародного Союзу Кооперативів” появилось навіть його звідомлення окремою книжечкою п. н. “Кооперативні проблеми”.

Не можна поминути мовчанкою його дуже цінних статей про “Готівкові приходи і розходи селянської родини в рр. 1927—37”. Або “Як відживляється наша селянська родина”, чи “Рентовність 262 галицько-волинських і поліських селянських господарств у господарському році 1929—30”. Праці ці були друковані на сторінках “Кооп. Республіки” і на сторінках “ГКЧ”.

Не менш цікавою була його довга полеміка на сторінках “ГКЧ” з інж. В. Несторовичем, що виступив у “Торговлі й Промислі” із замітом, що кооперація хоче монополізувати для себе всю українську торгівлю і промисловість. О. Луцький опрокинув цей заміт, вказуючи

на місце кооперації і приватних підприємств у народнім господарстві України.

Під кінець 1938 р. написав О. Луцький окрему книжку — другу з черги й останню — про “Сільсько-господарський кредит” та опрацював “Загальні правила організації нашого кооперативного виробництва”, які в квітні 1939 р. Рада РСУК затвердила як основу упорядкування промислового сектора.

Крім згаданих праць О. Луцький майже до кожного числа “ГКЧ” писав передовицю. Писав теж і на сторінках “Діла”, Літературно-Наукового Вістника та інших наших періодиках.

Всі його публіцистичні праці може вдасться колись ще зібрати й видати окремою книгою, зате його блискучі промови, які він, часто без попередньої підготовки, говорив по кілька годин, оперуючи знаменито аргументами та все цікавими ілюстраціями із життя, пропали для нас назавжди. Не було майже кооперативної наради, з'їзду, чи зборів, де О. Луцький не виступав би із промовою, якою все умів захопити й полонити слухачів, які по його виступі без дискусії приймали його пропозиції. Не диво, що всюди, до повітових чи окружних кооперативних осередків, де щось “не грало”, О. Луцький їхав сам і все знаходив способи та аргументи, щоб навіть найбільш розсварених людей погодити без шкоди для установ і заінтересованих осіб. Зокрема дуже цінні були його промови на загальних Зборах РСУК і “Центросоюзу”, де він був довгі роки головою (президентом) Надз. Ради. Крім цього О. Луцький любив викладати на різних кооперативних курсах різні кооперативні дисципліни, а особливо організацію кооп. підприємств.

Він був співорганізатором “Вакаційних Кооперативних Курсів”, що відбувалися звичайно в одній із наших гірських місцевостей. Останній, п'ятий з черги, Вакаційний Кооперативний Курс відбувся перед самою війною, від 2—21 серпня 1939 р. в Ямнім. На цьому курсі О. Луцький мав кілька викладів про “Сільсько-кооперативний кредит” і про “Організацію домашнього промислу”. Викладав також кооперацію на кооп. курсах Богословської Академії у Львові.

В жовтні 1938 р. на Крайовому Організаційному З'їзді він виголосив довшу доповідь про "Суттєві прикмети української кооперації" — доповідь ця була частиною його праці, яку він приготував до друку під цим самим наголовком.

Вкінці варто згадати його виступ на засіданню завідуючих органів Міжнародного Кооперативного Союзу, що відбував одну свою сесію у Варшаві, в серпні 1936 р., на якій мали вирішити справу налагодження міжнародної кооперативної товарової торгівлі, а якої не могли вирішити, бо делегати московського "Центро-союзу" на ці наради не прибули, оправдуючись... захворюнням у дорозі. О. Луцький домагався усунення з членів МКС советської кооперації, яка з добровільною кооперацією не має нічого спільного. На його довшу й добре обгрунтовану промову була коротка відповідь, що, мовляв, не наспів до того ще час і нема для того відповідної причини.

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ О. ЛУЦЬКОГО

Про політичну діяльність О. Луцького за австрійських часів у штабі Василя Вишиваного і про політичну діяльність за часів української державности ми вже згадували вище.

Тепер тільки коротко згадаємо про його працю в Українському Національному Демократичному Об'єднанню (УНДО), з рамени якого він двічі був послом і раз сенатором до польського парламента.

Як відомо, УНДО засноване в липні 1925 р. у Львові. Від того часу, О. Луцький, аж до вибуху другої світової війни був членом Екзекутиви партії. В 1928 р. обрано його від УНДО послом з листи т. зв. "Бльоку національних меншин" у Польщі. Блок цей творили українці, німці, білорусини і жиди-сіоністи з Грінбавном на чолі (без галицьких жидів з Райхом, які йшли з поляками). У 1930 р. обрано його вдруге послом, а від 1935 р. був сенатором у польському сенаті.

У соймі був дуже активним членом бюджетової і господарської комісії, а в сенаті був членом комісії закордонних справ.

Як у партії так і в соймі та сенаті відогравав важну роль як знавець господарсько-кооперативних справ і як знаменитий бесідник, що своєю красноріччю полонив не лише своїх, але й чужих, які з великою увагою прислуховувалися до його вимови й аргументації.

Зокрема на терені сойму й сенату О. Луцький дуже завзято боронив українських культурних і господарсько-кооперативних установ, що їх поляки від 1928 р. намагалися зліквідувати зовсім, або принайменше підірвати їх матеріально. Вершком цієї нагінки був офіційний виступ польського сенатора генерала Зажицького в сенаті, в березні 1938 р., з вимогою закрити всі українські установи, а українці повинні всі свої культурні і господарські справи полагоджувати в аналогічних польських установах. Зажицькому відповів глибоко передуманою промовою О. Луцький, доказуючи на прикладах з історії, що кожний нарід має природне право жити власним життям і організувати його в питомих собі формах. І українці мають на це також право згідно з постановами польської конституції. А на закінчення своєї промови запитав ген. Зажицького, чи він цю свою вимогу до українців бажає примінити також до поляків у Німеччині, Литві і Чехословаччині? А коли Зажицький збитий в пантелику мовчав, тоді Луцький під рясні оплески навіть частини польських послів закінчив: "Не роби своєму ближньому того, що тобі самому не миле". І Зажицький мусів скапітулювати.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО РОДИННЕ ЖИТТЯ

О. Луцький будучи в Чернівцях, як знаємо, заприязнився дуже близько з проф. Смаль-Стоцьким, у якого був майже щоденним гостем. Там він заізнався з донькою проф. Смаль-Стоцького, Іриною, з якою 25 жовтня 1910 р. одружився. З того часу пані Ірина була його вірним і невідступним другом і тихим помічником у його праці аж до часу його арештування.

О. Луцький любив по праці, коли на це позволяв йому час, бути в товаристві дітей — Юрка й Марти. Юрко перебував тепер на студіях у Нью Йорку, де за-

кінчує студії слявістики в колюмбійському університеті, а Марта, бувша службовичка “Центробанку”, вибирається тепер з Європи до Канади, до Вінніпегу, де перебуває тепер її мама — нам уже відома пані Ірина. Пані Ірина має тут теж і деякі документи й матеріяли про життя свого дорогого мужа з яких й ми користали при писанні цієї праці.

АРЕШТУВАННЯ О. ЛУЦЬКОГО Й ОСТАННІ ВІСТКИ ВІД НЬОГО

Не будемо переповідати цих подій, що мали місце перед вибухом і після вибуху другої світової війни, бо

**ОСТАП
ЛУЦЬКИЙ**
(на тлі кили-
му в його
кабінеті в
Р. С. У. К.)
в 1939 р.

Одна з остан-
ніх світлин
О. Луцького
перед прихо-
дом больше-
виків до
Львова

це не належить до теми. Згадаємо лише, що напередодні війни відбувся у Львові З'їзд Ширшого Народнього Коміту УНДО, який застанавлявся над тим, яке становище має зайняти український нарід у сподіваній німецько-польській війні. В тому ж часі провідні українські чинники застановлялися над тим, що нам усім робити, коли Польща програє війну з Німеччиною і західно-українські землі стануть предметом спору між Німеччиною та ССРСР і коли большевики схочуть силою “об'єднати” всі українські землі під своєю владою. У

всіх цих нарадах О. Луцький брав активну участь і був добре поінформований, що може статися з західно-українськими землями на випадок війни.

Щобільше, його рідний син, Юрко, що тоді перебував у Лондоні і мав добрі англійські інформації про можливість війни і її наслідки для західно-українських земель, в своїх листах остерігав батька, що до Львова можуть прийти большевики і що йому треба приготувитися до виїзду закордон, бо большевики напевно його, як посла й сенатора та провідника української кооперації, арештують і вивезуть.

Однак О. Луцький, подібно як майже всі інші тодішні провідники українського політичного й громадського життя, чомусь вперто обстоював думку, що слід усім провідникам залишитися на місцях, разом із народом, бо що скаже нарід, коли всі його провідники виїхали б закордон, залишаючи його самого на поталу большевикам. Це використали б також большевики для своєї пропаганди. А вкінці, говорив О. Луцький, “вміли ми бути генералами за добрих часів, то мусимо ними бути й за гірших”.

Маючи таке переконання О. Луцький продовжував свою працю в бюрі РСУК та виконував свої обов'язки сенатора вже підчас війни у вересні 1939 р., інтервенуючи напр. в різних польських достойників в справі безпідставного арештування цілої низки українських громадян, в тому й кооператорів, працівників РСУК та ін. кооп. централ, повітових осередків і навіть низових кооператив, яких вивозили до Берези Картуської, як “небезпечний” для держави елемент.

Вкінці прийшли для західно-українських земель ці найтрагічніші дні, які глибоко й назавжди врізалися в нашу пам'ять, а саме день 17 вересня 1939 р., коли большевики перейшли річку Збруч і день 22 вересня того ж року — заняття московсько-большевицькими військами міста Львова, що був останнім центром українського життя на рідних землях. У цей останній день іще багато українців встигло вийти з міста на захід, у слід за німецькими військами. Намавляли тоді й О. Луцького, щоб не дурился надіями, а кидав усе й втік за кордон, де зможе більше зробити для української

справи ніж залишаючись під большевиками. Одначе О. Луцький вперто обстоював свою думку і таки залишився, свідомий того, що його чекає.

По приході большевиків був він ще кілька разів в бюрі РСУК. Був на кількох сходинах службовиків, взиваючи їх до праці на своїх місцях. Передав відтак провід РСУК представникові київської “кооперативної” централі, мабуть товаришеві Галицькому, а кілька днів пізніше НКВД закликало його до себе на “розмову”, по якій О. Луцький почував себе дуже погано. Тоді щойно побачив, що зле зробив остаючи на місці. Починає навіть думати про втечу, але чомусь тоді якраз був дуже ослаблений й просто не мав сил, щоб відважитися на мандрівку в невідоме. Думав, що за кілька днів трохи прийде до себе й тоді спробує... Тимчасом 2 жовтня 1939 р. вночі приїхало НКВД до нього до хати (на Пулавського 14), перевело основну ревізію і тоді його арештувало і більше вже не випустило. З того дня вривається наш зв'язок з О. Луцьким, щойно з його пізніших листів довідуємося, що його скоро зі Львова вивезли до великого концентраційного табору в Котласі, що лежить в архангельській лісовій тундрі.

Про життя О. Луцького в цьому таборі не маємо багато вісток. Маємо кілька його листів, як він писав до дружини та деяких знайомих у Львові. Напр. з листа писаного до дружини 26. 10. 1940 р. довідуємося, що “моє слідство — пише О. Луцький — закінчилося адміністраційним присудом, без конфіскати майна і з дозволом на переписку”. І в цьому, мабуть, першому листі він просить подати вірну вістку про те, як вони живуть тепер у Львові, бо “гірко жити без вірної відповіді на це питання”. Дальше просить прислати йому “рукавиці, 2 пари старого білля, кілька листівок, трішки цукру і 20 рублів”.

Одержавши від знайомих у Львові першу посилку — пані Ірина мусіла вже тоді виїхати зі Львова — О. Луцький дуже дякує за пакунок, а навіть старається жартувати, пишучи: “я завтра зварю шпюняну кашу з солониною і вже заздалегідь облизуюся, вгадуючи її смак”. Зокрема дуже дякує за папіроси і тютюн.

З одного листа до знайомого без дати — дату чо-

мусь знайомий видер — довідуємося, що по довгих намаганнях санітарна таборова комісія признала О. Луцького інвалідом і тепер “щодня ходжу, в день або в ночі, на легшу роботу і чекаю, що буде зі мною далі”. А далі пише: “покищо немаю чобіт, або шкіряних черевиків, ноги постійно мокрі, а до того сильно опухлі. Ще склероза чіпилася моїх рук і ніг. Пальцями відмороженої правої руки володію слабо, відморожені пальці правої ноги незагосні, одне серце держиться ще добре. Все ж таки я держуся і не падаю духом”. При кінці цього листа пише: “Інваліди працюють менше, але ї харч для них менший. Ах! якби це було добре, коли б Львів чи Київ (знайомі Покійника жили в тих містах — прим. А. К.) вислали мені малу харчову й тютюневу посилку та коло 25 рублів готівкою”.

У всіх листах О. Луцький висловлював великий біль, жаль і тугу за родиною, не маючи від неї жадної вістки — родина тоді була закордоном. А коли в одному листі дістав він записку від дружини, яку вона передала до Львова до знайомих, що переходили кордон, а ці вислали цю записку Луцькому — він писав: “А тепер я “пан над панами”. Моє серце може знова спокійно працювати, знаючи, що Оріся з Мартою у вуйка (в Німеччині) і що вони там працюють”... Майже в кожному листі питає також про долю української кооперації, передаючи поздоровлення для всіх з Техніцької вулиці (бюро РСУК), віруючи, що хоч би по багатьох літах він вернеться додів і знова зможе працювати, як колись...

Останню листівку написав О. Луцький 18. 5. 1941 р. з Котласу до одного знайомого у Львові. У цій листівці згадує він, що нова санітарна комісія узнала його знова інвалідом і що працює щодня (а встають рано о год. 4-ій, а кладуться спати о год. 9-ій), бо “за це дістається до сніданку й вечері ще й обід (!)”.

Передає одночасно привіт для дружини й доньки та просить про харчову посилку. На цій листівці перервалася кореспонденція О. Луцького, бо в червні 1941 р. розпочалася німецько-більшевицька війна і німці зайняли майже всі українські землі, а тимсамим про зв'язок із в'язнями московсько-більшевицьких концетраційних таборів не могло бути й мови.

Щойно в травні 1950 р. дійшла до дружини окружною дорогою сумна вістка з Рідного Краю, від одного із спів'язнів, що Остап Луцький не видержав тих усіх фізичних і духово-моральних знущань і помер (не подаючи ні місця ні часу смерті). Так закінчив своє життя, один із провідників західньо-української кооперації.

КІНЦЕВЕ СЛОВО

Смерть Остапа Луцького — це дуже велика втрата для української нації, бо він належав до передових громадських і політичних діячів нашого народу перших чотирьох десятиок літ нашого століття, він один із найвизначніших українських кооператорів і організаторів нашого економічного життя після першої світової війни на західньо-українських землях і таких громадян українська нація багато не мала й немає.

Його ім'я майбутній історик наших днів залише світлим буквами побіч таких імен як В. Навроцький, В. Нагірний, Є. Олесницький, О. Нижанківський, Т. Кормош, К. Паньківський, К. Левицький, С. Федак, Т. Войнаровський, оо. Дуткевичі, М. Заячківський, Ю. Павликовський, Є. Храпливий, Д. Коренець, Ю. Шепарович і других заслужених українських діячів на господарському полі, тут не згаданих.

А ми, українські кооператори й громадяне, що скитаємось тепер по цілому світі, склонім низько свої голови перед тінями бл. п. О. Луцького й постановім собі працювати для українського народу так, як він працював, а тоді напевно прийде скоро той час, що ми зможемо вшанувати його світлу пам'ять вже більш величаво й більш гідно на рідних землях під проводом знова відновленого Ревізіійного Союзу Українських Кооператив у Львові.

А покищо, ця наша скромна згадка, хай буде замість грудки рідної землі на його невідомій могилі серед холодної московської тундри від нашої "Кооперативної Громади", щоб хоч у цей спосіб сплатили ми йому наш довг вдячності за його працю й його останні страждання й цим передали його ім'я наступним поколінням до наслідування.

Вінніпег, серпень—жовтень, 1951 р.

З М І С Т:

Вступ	3
Родинне середовище О. Луцького	5
Шкільна наука й студії	6
Дань поетичній музі	7
Перші кроки громадської роботи	8
Військова кар'єра	9
Кооперативна праця на терені Стрийщини	11
Дванадцять літ у проводі Ревізійного Союзу Українських Кооператив	12
Осяги української кооперації в рр. 1928 - 38	15
Розвиток Ревізійного Союзу Українських Кооператив	17
О. Луцький як публіцист і промовець	22
Політична діяльність О. Луцького	25
Кілька слів про родинне життя	26
Арештування О. Луцького й останні вістки від нього	27
Кінцеве слово	31